

БӨЛІМ: БАЛАБАҚША

Ерте жастан бастап ұлттық ойындар арқылы танымдық дағдыларын қалыптастыру

ЖАРИЯЛАНДЫ
22.09.2025

ТІРЕК СӨЗДЕР
мектепке дейінгі тәрбие, ойын технологиясы, танымдық дағдылар, ұлттық ойындар, халық педагогикасы

СІЛТЕМЕ
<https://bilimger.kz/182611/>

Нурсеитова Айтолқын Бақытқалиқызы

Тәрбиеші

АННОТАЦИЯ

Бұл мақалада мектепке дейінгі жастағы балалардың танымдық дағдыларын қалыптастырудағы ұлттық ойындардың маңызы мен рөлі талданады. Автор ұлттық ойындардың тарихи-мәдени ерекшеліктерін, баланың ерте жастағы психологиялық дамуымен байланысын, тәрбиеші жұмысындағы әдістемелік қолданыстарын, сондай-ақ тәрбиелік және әлеуметтік құндылықтарын кеңінен қарастырады. Ұлттық ойындардың бала дамуына ықпалы ғылыми тұрғыдан сипатталып, олардың когнитивтік, эмоционалдық және тұлғалық дамудағы орны дәлелденеді.

КІЛТ СӨЗДЕР

ұлттық ойындар, мектепке дейінгі тәрбие, танымдық дағдылар, халық педагогикасы, ойын технологиясы

КІРІСПЕ

Мектепке дейінгі шақ – баланың тұлғалық, әлеуметтік және когнитивтік дамуының негізі қаланатын кезең, сондықтан бұл уақытта қолданылатын тәрбиелік әдістердің мазмұны мен сапасы оның болашақтағы даму бағытын айқындайды. Қазақ халқының сан ғасырлық тәжірибесінде бала тәрбиесінде ойын ерекше орынға ие болып, ол тек уақыт өткізу немесе көңіл көтеру құралы емес, сонымен бірге ұлттық мәдениеттің, дүниетанымның, салт-дәстүрдің айнасы ретінде қызмет атқарған. Ғалымдар ойынның баланың психикасы мен ойлау процестерінің жетілуінде жетекші іс-әрекет екендігін дәлелдеп, оның танымдық қабілеттерді дамытудағы орнының маңыздылығын атап

көрсеткен [1]. Осы тұрғыдан алғанда, ұлттық ойындарды балабақшада жүйелі түрде қолдану балалардың танымдық дағдыларын қалыптастырудың ең табиғи әрі нәтижелі жолдарының бірі болып табылады.

ҰЛТТЫҚ ОЙЫНДАРДЫҢ ТАРИХИ-МӘДЕНИ НЕГІЗІ

Ұлттық ойындар – халықтың өмір салты мен дүниетанымының көрінісі, сонымен қатар мәдени мұраның маңызды бөлігі, өйткені олар ата-бабамыздың шаруашылық кәсібінен, табиғатпен қарым-қатынасынан және тұрмыс-салт дәстүрлерінен бастау алады. Мәселен, “Ақсүйек” ойыны түнгі ойын-сауықтарда балалар мен жастардың кеңістікті бағдарлауын жетілдірсе, “Алтыбақан” мәдени қарым-қатынас пен өнерді бағалауға баулыған, ал “Бес тас” немесе “Санамақ” балалардың ұсақ моторикасын дамытып, санау дағдыларын қалыптастырған. Демек, ұлттық ойындар тек көңіл көтеру құралы емес, олар халық педагогикасының өміршең арнасы ретінде ғасырдан ғасырға жалғасып, баланың жан-жақты дамуына ықпал ететін әмбебап құралға айналған [2].

ЕРТЕ ЖАСТАҒЫ БАЛАЛАРДЫҢ ТАНЫМДЫҚ ДАМУЫНЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Мектепке дейінгі жастағы балалардың танымдық даму ерекшеліктері олардың ойлау қабілетінің көрнекі-бейнелік сипатымен түсіндіріледі, яғни бала белгілі бір ұғымды немесе түсінікті тек нақты әрекет, көрнекі құрал немесе ойын барысында ғана меңгере алады. Психологтардың зерттеулерінде ойын – баланың есте сақтау, зейін, ойлау және қиял процестерін белсенді ететін жетекші іс-әрекет екендігі дәлелденген [3]. Осы орайда “Санамақ” сияқты ұлттық ойындар баланың сандық ұғымдарды игеруіне көмектесіп, математикалық қабілетін дамытса, “Жұмбақ” немесе “Тақпақ жарысы” ойыны баланың ойлау логикасын жетілдіріп, тіл байлығын кеңейтеді. Яғни ұлттық ойындар баланың танымдық дамуының табиғи тетігі ретінде оның ойлау, қабылдау, сөйлеу дағдыларының қалыптасуына ықпал етеді.

ҰЛТТЫҚ ОЙЫНДАРДЫҢ ТАНЫМДЫҚ ДАҒДЫЛАРДЫ ДАМУДАҒЫ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ РӨЛІ

Ұлттық ойындар – мектепке дейінгі педагогикадағы тиімді құралдардың бірі, себебі олар арқылы бала ойлауды, сөйлеуді, қиялды, есте сақтауды, назарды шоғырландыруды және моторикалық қабілеттерді қатар дамыта алады. Мысалы, ойын кезінде балалар ережені сақтап, жеңіске жету жолдарын іздестіру арқылы логикалық ойлау қабілеттерін жетілдіреді; бір-бірімен сөйлесіп, рөлдерді бөлісу барысында тілдік қорларын молайтып, қарым-қатынас мәдениетін үйренеді; қимыл-қозғалысты қажет ететін ойындарда зейіндерін, ептіліктерін, жылдамдықтарын дамытады. “Арқан тартыс” ойыны бірлікке,

табандылыққа тәрбиелесе, “Ақсүйек” баланың кеңістікті бағдарлау қабілетін шыңдайды. Бұл мысалдар ұлттық ойындардың танымдық процестерді ғана емес, сонымен қатар тұлғаның жан-жақты дамуын қамтамасыз ететінін дәлелдейді [4].

ТӘРБИЕШІНІҢ ЖҰМЫСЫНДА ҰЛТТЫҚ ОЙЫНДАРДЫ ҚОЛДАНУ ӘДІСТЕМЕСІ

Тәрбиешінің негізгі міндеттерінің бірі – оқу-тәрбие процесін балалар үшін қызықты әрі нәтижелі ету, осы тұрғыдан ұлттық ойындарды жүйелі қолдану – балабақшадағы педагогикалық жұмыстың тиімділігін арттырады. Ойындарды таңдау кезінде тәрбиеші балалардың жас ерекшелігін, психологиялық даму деңгейін және сабақтың мазмұнын ескеруі тиіс. Мәселен, математика сабақтарында “Санамақ” арқылы санауға, тіл дамытуда “Жұмбақ шешу” немесе “Тақпақ айту” арқылы сөйлеу мәдениетіне, дене шынықтыруда “Ақсерек-көксерек” арқылы қозғалыс дағдыларына үйретуге болады. Сонымен бірге тәрбиеші балаларды ойын ережесін сақтауға, әділдікке, бір-біріне құрметпен қарауға, ұжымдық әрекетке бейімдеуге ерекше мән беруі тиіс [5]. Бұл әдістемелік тәсілдер ұлттық ойындарды тәрбие құралы ретінде тиімді пайдалануға мүмкіндік береді.

ҰЛТТЫҚ ОЙЫНДАРДЫҢ ТӘРБИЕЛІК ЖӘНЕ ӘЛЕУМЕТТІК МӘНІ

Ұлттық ойындар – жас ұрпақтың бойына әділдік, қайсарлық, ұйымшылдық, табандылық сияқты қасиеттерді қалыптастыратын баға жетпес тәрбие құралы. Балалар ойын барысында өзара қарым-қатынас жасап, жарыса отырып бір-бірін қолдауға, достыққа, ортақ мақсатқа жету үшін күш біріктіруге үйренеді. Сонымен бірге ұлттық ойындар халықтық дәстүрлермен, әдет-ғұрыптармен ұштасып, баланың ұлттық сана-сезімін қалыптастырады. Қазіргі жаһандану заманында ұлттық болмысты сақтау үшін халықтың төл ойындарын балаларға үйрету ерекше маңызға ие, өйткені ол жас ұрпақтың тарихи тамырын, мәдени кодын сақтап қалуға ықпал етеді [6].

ҰЛТТЫҚ ОЙЫНДАР АРҚЫЛЫ ТҰЛҒАЛЫҚ ДАМУҒА ЫҚПАЛ

Ұлттық ойындарда бала өз қабілетін көрсете алады, себебі ол ойында шешім қабылдап, өзінің жеке пікірін білдіріп, топ алдында әрекет жасайды. Бұл жағдайлар оның табандылығын, өзіне сенімділігін, дербестігін қалыптастырады. Сонымен қатар жарыс элементтері бар ойындар балаларды бәсекеге қабілетті болуға, жеңіске жету үшін еңбектенуге, әділдік пен қайсарлықты бағалауға үйретеді. Осы арқылы ұлттық ойындар тұлғаның тек когнитивтік дамуына ғана емес, сонымен бірге эмоционалдық, әлеуметтік және моральдық тұрғыдан жетілуіне ықпал етеді [7].

ҚОРЫТЫНДЫ

Ұлттық ойындар – мектепке дейінгі тәрбиенің қуатты педагогикалық құралы, өйткені олар арқылы бала танымдық қабілеттерін дамытады, ұлттық құндылықтарды бойына сіңіреді және тұлғалық қасиеттерін қалыптастырады. Ерте жастан ұлттық ойындарды жүйелі түрде қолдану баланың болашақтағы оқу жетістіктеріне, әлеуметтік бейімделуіне және ұлттық сана-сезімін сақтауға ықпал етеді. Сондықтан тәрбиеші жұмысының маңызды бағыттарының бірі – ұлттық ойындарды оқу-тәрбие процесіне жүйелі енгізу болып табылады.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР

1. Жұмабекова, Ф.Н. *Мектепке дейінгі педагогика*. – Алматы: Фолиант, 2008. ISBN 9965-35-330-1. Foliantbooks
2. Аралбаева, Р.К. *Мектепке дейінгі педагогика: Оқулық*. – Алматы: Жоғары оқу орындарының қауымдастығы, 2012. ISBN 978-601-80311-3-7. Stud.kz
3. Монография: *Ұлттық халық ойындары мен спорттың теориялық қалыптасуы, даму тарихы*. – Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ. KazNU Repository
4. Ruh.kz. *Ұлттық ойындардың бала дамуы мен тәрбиесіне тигізер ықпалы*. – 15 маусым 2024. Ruh.kz
5. Bilim-All.kz. *Ұлттық ойындардың тәрбиелік мәні*. – 15 сәуір 2015. Bilim-All
6. Aikyn.kz. *Ұмыт қалған ұлттық ойындар*. – 2023. Aikyn
7. Bilimdiler.kz. *Қазақтың ұлттық ойындары*. – Балабақша бөлімі. Bilimdiler

ҚМ АА Күәлік нөмірі: **KZ45VPY00102718** — ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігі

© 2026 **Bilimger.kz** Ақпараттық-танымдық білім порталы. Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.